

*Шаталова Л. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцентка кафедри приватного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У період дії правового режиму воєнного стану перед державою постає складне завдання – забезпечення стабільності економіки, наповнення бюджету, збалансування умов забезпечення конкурентних відносин у сфері господарювання та належного захисту прав споживачів. Тому державою застосовується різноманітний спектр механізмів і засобів регулюючого впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Наприклад, запровадження державних регульованих цін на певні види товарів, застосування податкових пільг і мораторіїв, пролонгації дії ліцензій і патентів, призупинення фактичних перевірок тощо.

Згідно з п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 303 проведення планових і позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану було призупинено [1]. Окрім цього, у березні 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» №2118, яким було введено мораторій на будь-які податкові перевірки. Державна податкова служба мала призупинити й ревізійні заходи, які розпочала раніше. Тимчасове введення мораторію на проведення перевірок більшістю органів виконавчої влади мало негативний вплив на всі сфери господарювання, і, як наслідок, на захист прав споживачів.

Тому вже у травні 2022 року було повернено право на проведення камеральних, фактичних і документальних позапланових перевірок.

При цьому під дію мораторію на здійснення перевірок не підпадають товари, що мають соціальну значущість. Так, з метою запобігання неконтрольованому зростанню цін та забезпеченню цінової стабільності, але не довше ніж на період воєнного стану та трьох місяців після його припинення чи скасування, запроваджено державне регулювання цін на продовольчі товари шляхом встановлення граничних торгівельних роздрібних надбавок у розмірі не більш як 10 відсотків до закупівельної ціни [3].

У період воєнного стану органи виконавчої влади в межах своєї компетенції та відповідно до повноважень здійснюють заходи контролю (нагляду) за якістю, безпечністю товарів і послуг. Так, Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів (далі – Держпродспоживслужба) забезпечується контроль за дотриманням суб'єктами господарювання правил роздрібної торгівлі та формування, встановлення та застосування державних регульованих цін на окремі групи товарів [2]. Такі групи товарів визначені постановою Кабінету Міністрів України від 22.04.2020 № 341 «Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення». Зазначеною постановою затверджено Перелік товарів, що мають істотну соціальну значущість [3], який умовно можна поділити на два види товарів: 1) продовольчі товари – крупа гречана, цукор-пісок, борошно пшеничне вищого сорту, макаронні вироби вітчизняного виробництва (вермішель з борошна пшеничного вищого сорту), молоко пастеризоване жирністю 2,5 відсотка (у плівці), хліб житньо-пшеничний, яйця курячі категорії С1, птиця (тушка куряча, четвертина тушки курячої), вода мінеральна негазована, масло вершкове жирністю 72,5 відсотка, батон, олія соняшникова рафінована; 2) енергоносії – природний газ, електрична енергія, бензин марки А-92, бензин марки А-95, дизельне пальне. Слід зауважити, що зазначені норми стосуються тільки товарів вітчизняного виробництва. При цьому винятком є органічна продукція

– продукція сільського господарства та харчової промисловості, виготовлена відповідно до затверджених правил (стандартів), які передбачають мінімізацію використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, регуляторів росту, штучних харчових добавок, а також забороняють використання ГМО [4].

Відповідно до пп. 11 п. 4 Положення про Держпроспоживслужбу до її завдань віднесено здійснення контролю за дотриманням вимог формування, встановлення та застосування державних регульованих цін. З метою виконання зазначеного завдання Держпроспоживслужба забезпечує функціонування Реєстра декларування роздрібних цін на соціально значущі товари (далі – Реєстр), за допомогою якого фіксує наміри суб'єктів господарювання щодо встановлення та застосування ціни, відмінної від поточної та надає їм легітимності. Процедура декларування зміни роздрібних цін на товари здійснюється на безоплатній основі в електронному вигляді через її офіційний веб-сайт з використанням кваліфікованого електронного підпису. Після внесення даних з'являється повідомлення з визначенням дати, коли така зміна ціни може бути застосована. Така процедура надає можливість не тільки здійснювати контроль, а й прослідкувати динаміку цін на товари, що мають соціальну значущість. Наприклад, за даними Реєстру у квітні цього року ціни на пшеничне борошно вищого сорту зросли в середньому на 8–9 %, ціни на бензин марки А-95 залишилися без змін, а діапазон цін на птицю становить у середньому 74,99 грн – 107 грн [5].

Відповідно до запровадженої обов'язкової процедури декларування підвищення роздрібних цін на товари, що мають соціальну значущість, встановлюються особливості строків декларування суб'єктами господарювання до початку застосування роздрібною ціною без урахування дня декларування: від 15 відсотків і більше – за 30 днів; від 10 до 15 відсотків – за 14 днів; від 5 до 10 відсотків – за три дні [6]. Так, наприклад, за період з 01.02.2022 року по 23.02.2022 року 356 суб'єктів господарювання задекларували 482 320 змін ціни, а за аналогічний період у березні місяці (з 01.03.2022 по 23.03.2022) 119 суб'єктами господарювання було задекларовано 143 646 змін ціни [5].

За недотримання процедури декларування роздрібних цін до суб'єктів господарювання встановлена відповідальність. Так, за порушення порядку формування, встановлення та застосування цін і тарифів до суб'єктів господарювання застосовуються адміністративно-господарські санкції відповідно до статті 20 Закону України «Про ціни і ціноутворення». Фізичні особи-підприємці та посадові особи суб'єктів господарювання притягуються до адміністративної відповідальності шляхом накладання штрафів у розмірах, визначених статтею 165² Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Контроль якості надаваних послуг споживачам, які відносяться до другого виду товарів з Переліку товарів, що мають істотну соціальну значущість, а саме – енергоносії, пов'язані із забезпеченням комунальними послугами споживачів, здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП). До повноважень НКРЕКП належить прийняття рішення щодо проведення заходів нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та надання комунальних послуг споживачам. Обов'язковою умовою для проведення планових і позапланових перевірок є наявність загрози, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, або необхідність захисту навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави. За рішенням НКРЕКП здійснюються позапланові невізні перевірки якості послуг, які надаються у сферах енергетики та комунальних послуг. Так, за період дії воєнного стану до НКРЕКП надійшло 17 497 скарг побутових споживачів [5].

З метою захисту споживачів уповноваженими органами можуть проводитись фактичні перевірки суб'єктів господарювання, а саме щодо відповідності вимогам законодавства здійснення ними розрахункових операцій, патентування або ліцензування господарської діяльності. Підставами для таких перевірок є отримана інформація від державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій із захисту споживачів, письмове

звернення покупця, оформленого відповідно до закону. У зверненні необхідно вказати найменування та адресу, організаційно-правову форму суб'єкта господарювання, факт порушення ним державних регульованих цін, надати копії підтверджуючих документів (чеків, рахунків, договорів тощо – за наявності).

Таким чином, необхідність захисту прав споживачів потребує особливої уваги в період дії правового режиму воєнного стану з боку державних інституцій. Послаблення заходів контролю та нагляду у сфері господарювання, як правило, призводить до зниження якості товарів, робіт послуг. Повномасштабна агресія рф надзвичайно перешкоджає, або, навіть, унеможливорює реалізацію захисту споживачами своїх прав у разі їх порушення та значно звужує вибір можливих засобів захисту споживачів.

Список використаних джерел

1. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 303. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-п#Text> (дата звернення: 14.04.2023)
2. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 223. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2022-%D0%BF#Text>
3. Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення: постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2020-%D0%BF#Text>
4. Маланчук Т. В. Проблеми адміністративно-правового регулювання торгівлі продуктами з маркуванням еко-знаками. Правовий вісник Української академії банківської справи. № 2(7). 2012. С. 29-33.

5. Інформація з офіційного сайту Держпродспоживслужби. URL : <https://dpss.gov.ua/news/pid-chas-voyennogo-stanu-prodovzhuyetsya-deklaruvannya-zmini-cin-na-socialno-znachushchi-tovari>

6. Інструкція (декларування роздрібних цін). URL : <https://dpss.gov.ua/kontrol-u-sferi-cinoutvorennya/deklaruvannya-rozdribnih-cin/instrukciya-deklaruvannya-rozdribnih-cin>)

*Шимон С. І.,
доктор юридичних наук, професор,
професорка кафедри приватного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ПАРКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Індустріальні парки з'явилися у Західній Європі та США ще наприкінці XIX ст. Так, перший індустріальний парк біля Манчестера був створений у 1896 р., а поряд з Чикаго – у 1907 р. Нині, згідно зі статистикою EIPF (European Industrial Parks Federation), у Європі налічується близько 3000 індустріальних парків, які займають понад 50 000 гектарів землі та в яких зайнято не менше чотирьох мільйонів працівників.

В Україні функціонування індустріальних (промислових) парків (далі – ІПП) регулюється Законом України «Про індустріальні парки» від 12 червня 2012 р. [1]. ІПП – це визначена ініціатором його створення відповідно до містобудівної документації територія, яка облаштована відповідною інфраструктурою та в межах якої учасники ІПП можуть здійснювати